

Högskolan
Kristianstad

Högskolan Kristianstad

291 88 Kristianstad

044 250 30 00

www.hkr.se

Självständigt arbete (examensarbete), 15 hp
Kandidatexamen i Mat- och måltidsvetenskap
VT 2020
Fakulteten för Naturvetenskap

Framtidens måltider

-Hur tankar och idéer kan visualiseras med
hjälp av scenariometodik

Marcus Johansson och Filippa Söderman

Författare

Marcus Johansson och Filippa Söderman

Titel

Framtidens måltider - Hur tankar och idéer kan visualiseras med hjälp av scenariometodik

Engelsk titel

Meals of the future - How thoughts and ideas can be visualized using scenario methodology

Handledare

Maria Nyberg

Examinator

Karin Höjjer

Sammanfattning

Genom tiderna har måltiden förändrats och kommer förmodligen fortsätta göra så även framledes. Framtidsstudier är ett sätt att undersöka vad som kan tänkas ske i framtiden och då även hur måltiderna kan förändras. Syftet är att undersöka framtidens måltider med hjälp av en scenariometodik. Måltiden har tidigare studerats utifrån olika perspektiv och det har också funnits olika uppfattningar om måltiden som dels främjande av social gemenskap, dels som en företeelse som blivit betydligt mer individualistisk. Five Aspect Meal Model används som en teoretisk modell i den här studien för att undersöka olika aspekter av framtidens måltid. Scenariometodik är ett verktyg för att designa olika, lika rimliga, framtider. Fokusgrupperna var av tvärvetenskaplig karaktär för att skapa en bredd. Urvalet baserades på studenter med en pågående utbildning vid något av Sveriges lärosäten. Studien resulterade i en ny metod för att undersöka framtidens måltider samt fyra olika scenarion kring dessa. Den tekniska måltiden, den effektiva måltiden, den individuella måltiden samt den traditionella måltiden. Dessa scenarion skiljer sig på olika sätt i hur måltiden är utformad och vad som anses vara viktiga aspekter av måltiden. De fyra scenariona är alla möjliga framtider och det mest troliga är att flera av dem kommer att samexistera i framtiden. Människor kommer att önska olika måltider och kanske till och med röra sig mellan olika scenarion beroende på tillfällen och omständigheter.

Ämnesord

Måltid, Framtid, Scenariometodik, FAMM, Trender, Fokusgrupp, Framtidens måltidsmodell

Author

Marcus Johansson and Filippa Söderman

Title

Meals of the future - How thoughts and ideas can be visualized using scenario methodology

Supervisor

Maria Nyberg

Examiner

Karin Höjjer

Abstract

Over time, the meal has changed and will probably continue to do so in the future. Studies regarding the future are a way of examining what might happen and also how the meals may change henceforth. The purpose is to investigate the meals of the future using a scenario methodology. The meal has previously been studied from different perspectives and there have also been different views on the meal, on one hand as the promotion of social community and on the other hand as a phenomenon that has become significantly more individualistic. The Five Aspect Meal Model is used as a theoretical model in this study to investigate different aspects of the future meal. Scenario methodology is a tool for designing various, equally reasonable, futures. The focus groups were interdisciplinary in order to create a diversity. The selection was based on students with an ongoing education at a Swedish educational institution. This study resulted in a new method to study the meals of the future and four different scenarios regarding this. The technical meal, the efficient meal, the individual meal and the traditional meal. These scenarios differentiate in various ways regarding how the meal is designed and what is considered important aspects of the meal. The different scenarios are all possible futures and the most likely is that several of them will coexist. People will desire different meals and may even alter between different scenarios depending on occasions and circumstances.

Keywords

Meal, Future, Scenario methodology, FAMM, Trends, Focus group, Future Meal Model

Innehåll

Förord.....	5
Inledning	6
Syfte	7
Bakgrund.....	7
Måltiden som studieobjekt.....	7
FAMM- en modell för att studera och analysera måltider.....	9
Trender och mode	10
Framtidsstudier	11
Material och metod.....	14
Litteratursökning.....	14
Metodval	14
Urval	15
Genomförande	15
Databearbetning	16
Etiska överväganden	17
Resultat.....	17
Framtidens måltidsmodell (FMM).....	17
Scenario 1 – Den tekniska måltiden.....	18
Scenario 2 – Den effektiva måltiden.....	20
Scenario 3 – Den individuella måltiden.....	21
Scenario 4 – Den traditionella måltiden.....	21
Diskussion.....	22
Resultatdiskussion	23
Framtidens Måltidsmodell (FMM).....	23
Rummet	24
Mötet.....	24
Produkten.....	26
Scenarion i relation till varandra	27
Trender och mode i relation till scenariona.....	28
Metoddiskussion	29
Ämnesrelevans och förslag på framtida studier inom mat- och måltidsområdet.....	31
Slutsats	31
Referenser	32
Bilagor	35

Förord

Denna uppsatts är tillägnad framtiden. Vårt gemensamma intresse för måltidsupplevelser och framidsutopier har inspirerat till detta arbete. Med skratt, svett och kaffe har vi tillsammans bidragit med alla delar och står därmed också rakryggade bakom hela uppsatsen gemensamt.

Tack till Maria Nyberg, vår utomordentligt kunniga handledare, utan dig hade sociologins alla farbröder glömts bort. Tack till Gastronomiprogrammet och Högskolan Kristianstad för tre lärorika, spännande och utmanande år. Tack till lärare och personal i gastronomibygnaden för kaffe, fika och input. Förlåt för nedsuttna stolar...

Tack Marcus för ditt ständiga tålamod, oändliga diskussioner, sidospår och interna skämt. Du har förgyllt dessa tre åren och jag ser fram emot att fortsätta utmana måltidsbranschen med dig.

Tack Filippa för att du orkat med dessa tre åren med mig. Tack för fantasifulla och vitt flygande diskussioner och tack för kaffet. Kaffe, diskussioner och galna idéer hoppas jag att vi kan fortsätta dela.

Inledning

Måltiden är en situation som består av flera olika delar och den är inte enbart ett resultat av den mat som äts. En måltid är en kulturell tillställning där flera ställningstaganden skapar en helhet som genererar en måltidssituation (Tellström, 2015). Måltider ser, med detta i åtanke, olika ut från kultur till kultur men även inom olika kultursfärer och samhällen finns det vid samma tillfälle flera individuella måltidssituationer. Måltiden är, även om den ligger djupt rotad i traditioner, ständigt under förändring. En måltid baseras, enligt modellen "Five Aspects Meal Model" (FAMM), på fem olika aspekter som alla samspelar för att generera en helhet. Tillsammans skapas en komplett måltidsupplevelse. Där rummet, mötet och produkten är lika viktiga aspekter och som tillsammans skapar en omslutande atmosfär. Rummet är den plats där måltiden äger rum, det kan vara ett fysiskt rum, en bricka eller en picknickfilt i det fria. Mötet berör alla sociala aspekter av måltiden, både de som äter tillsammans eller på annat sätt finns närvarande påverkar mötet. Produkten är det som förtärs vid måltiden. Detta gör det möjligt att skifta fokus mellan de olika aspekterna och arbeta med dessa var för sig och därigenom optimera upplevelsen av en måltid (Gustafsson, Öström, Johansson, & Mossberg, 2006). Således kan FAMM vara ett värdefullt verktyg inte bara för att skapa en övergripande måltidsupplevelse även i framtiden, utan också för att studera idéer och visioner om framtidens måltider. Våra matvanor förändras ständigt och över tid, och med vem, var och vad vi äter påverkas av flera olika aspekter. Att studera hur våra måltider kommer se ut i framtiden är därför både intressant och utmanande. Vid framtidsforskning är scenariometodik ett användbart redskap. Denna metodik utgår ifrån förutsättningen att framtiden är osäker och därmed finns det flera, lika rimliga, framtider som benämns som scenarier (Van der Heijden, 2000).

Syfte

Syftet är att undersöka idéer och tankar om framtidens måltider med hjälp av en scenariometodik.

Frågeställning

Vilka idéer och visioner finns om framtidens måltider?

Vilka för- och nackdelar finns kring användandet av scenariometodik vid undersökning av framtidens måltider?

Hur ser rummet, mötet och produkten ut för framtidens måltider?

Bakgrund

I detta avsnitt beskrivs måltidens betydelse och funktion som studieobjekt. Five Aspect Meal Modell förklaras samt genomgång av hur framtidsstudier kan genomföras med hjälp av scenariometodik. Avslutningsvis beskrivs trender och mode och huruvida det relaterar till måltiden.

Måltiden som studieobjekt

“Hur mat kan förstås som ett kulturområde för människan och att det är med hjälp av maten och måltiderna som vi blir till en mänsklig gemenskap” (Tellström, 2015, s. 8).

Människor äter måltider och folk pratar om måltider, men frågan är: vad menas med en måltid? Att definiera en måltid är en spännande uppgift. Å ena sidan är en måltid ett självklart och vanligt ord i alla kulturer. Å andra sidan är det ett koncept där forskare försöker identifiera vissa funktioner i våra matvanor och vår essens som sociala djur och medlemmar i en viss kultur (Mäkelä, 2000).

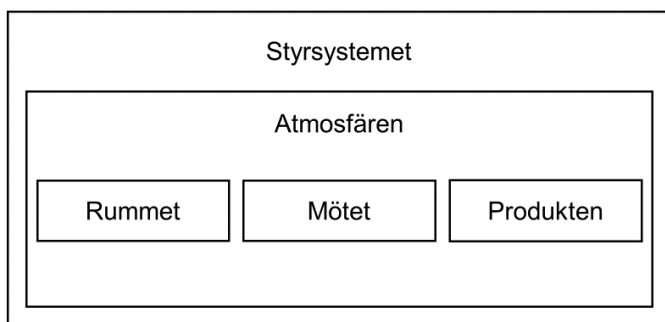
För att närma sig sammansättningen av måltider kan man urskilja tre relevanta dimensioner på måltiderna: *måltidsformat*, *ätmönster* och *den sociala aspekten* av att äta. Måltidformatet beaktar både sammansättningen av maträtten och sekvensen för hela måltiden. Vidare definieras ätmönstret av tre olika element: tid (rytmen för ätandet), antalet ättnar och omväxlingen av varma och kalla måltider samt snacks. Den tredje

dimensionen syftar till var och med vem människor äter och vem som lagade maten samt den sociala aspekten av att äta (Mäkelä, 2000). Hur vi äter, var, när och med vem påverkas av den sociala organisationen av arbete och familjeliv, och den fysiska lokaliseringen av privata hushåll och arbetsplatser, samt arbetsdagens rytm och struktur (Holm, et al., 2016). Sociologen Georg Simmel (1997 [1910]) tydliggjorde tidigt hur måltiden kunde ses som en social företeelse och inte bara som ett intag av näring och energi. I hans välkända "Måltidens sociologi" från 1910 beskriver han hur måltiden bär på en socialitet som är unik, där måltiden är ett tillfälle för samling och gemenskap. Det sociala sammanhanget delas mellan alla deltagare vid måltiden oavsett vilket förhållande de har till varandra och oavsett om de utanför måltidssituationen har något som helst gemensamt.

Parallellt med måltiden som en socialt sammanhållande aktivitet i samhället har även en motreaktion uppkommit där den sociala måltiden anses vara på tillbakagång till förmån för det individuella ätandet. Poulain (2017) påpekar att de sociala aspekterna kring måltiden med tiden har fått en mindre betydelse och att det individuella ätandet har blivit mer socialt accepterat och breder ut sig. Med en expanderings av att äta individuellt får den sociala aspekten av måltiden inte längre samma vikt utan det som ligger i fokus är istället tillfredsställelsen av individens behov. Fischler (1979) introducerade redan under 1970-talet begreppet gastro-anomie som syftar till att måltiden genomgår en social avreglering. I förlängningen innebär detta att individen inte längre har någon skyldighet eller behov av att delta i den sociala måltiden och därmed blir det individuella ätandet en självklarhet. Att tillfredsställa sina egna behov är viktigare än att infinna sig i en social kontext. Enligt Fischler (2011) rör sig ätandet mer mot det individualistiska men även att maten som förtärs skall ha en medicinerande effekt. Individen väljer mat efter vilka upplevda nutritionella behov som finns. Ätandet skall vara rationellt, vetenskapligt grundat och ekonomiskt hållbart, människor gör sina individuella val efter vilka behov de själva har. Detta sätt att se på ätandet har i förlängningen lett till en ökad social acceptans för småätandet eller "*grazing behaviour*" då det handlar om att tillfredsställa de individuella behoven.

FAMM- en modell för att studera och analysera måltider

För att definiera vad en måltid är utarbetades i början av 2000-talet “Five Aspects Meal Model” (FAMM) (Figur 1) av Gustafsson et al. (2006) vid Restaurang- och hotellhögskolan i Grythyttan, Örebro universitet. Modellens ursprungsidé är hämtad från Michelin Guidens¹ utvärderingskriterier av hotell och restauranger. Utgångspunkten för att beskriva modellen är ett restaurangbesök, den baseras på fem olika aspekter som alla samverkar för att skapa en helhet.

Figur 1 Five Aspects Meal Model, visualisering av hur de fem olika aspekterna hör ihop Gustafsson et al (2006, s. 86, översatt av författarna)

Den första aspekten är **rummet**, måltider konsumeras alltid i ett rum. Förutom restauranger, som FAMM ursprungligen syftar till, går det även att applicera på andra måltidssituationer som till exempel på sjukhus eller skola, hotell, i hemmet eller utomhus. Den geografiska gränsen växer när intresset för att hitta nya mötesplatser ökar. Rummet innebär fokus på inredning, arkitektur, textilier, design och konst, det vill säga “den byggda” miljön och dess artefakter. Det är denna som anses bilda upplevelserummet för måltiden.

Den andra aspekten är **mötet**, som handlar om all social interaktion mellan människor runt måltiden. Vid en måltid i hemmet kan det handla om samtal och interaktion mellan

¹ Guide Michelin är en guidebok för resenärer och restauranggäster som ges ut årligen och rankar världens bästa restauranger genom ett stjärnsystem. En stjärnmarkering i guiden är en av de mest eftertraktade utmärkelserna i branschen.

hushållets medlemmar. När måltiden sker i en offentlig miljö inbegriper mötet även alla andra människor som på olika sätt närvarar och påverkar den måltidssituation som pågår. I detta fall är det såväl de som delar måltiden som de som rör sig runt om kring och som på ett medvetet eller omedvetet sätt påverkar måltiden.

Den tredje aspekten är **produkten**, som hänvisar till mat och dryck och kombinationen av dessa. Produkten skall vara tilltalande för den som skall äta och den skall ge ett mervärde av något slag för den som förtär den för att skapa en uppskattad måltid. Detta mervärde är kopplat till den som äter och kan således vara av olika natur beroende på vem det är som skall förtära produkten.

Den fjärde aspekten är **styrsystemet**, som hänvisar till ekonomiska aspekter, lagar och logistik som tillhandahåller hela måltiden. Styrsystemet består av flera olika administrativa system såsom ekonomi, regler, lagar och förordningar men även ledarskap. Logistikerna i köket, matsalen eller hotellet är också viktigt att ta hänsyn till.

Dessa fyra aspekter resulterar i en femte aspekt som är **atmosfären**. Atmosfären är den upplevda helheten som skapas kring måltiden och är således ett resultat av den sammantagna bilden av alla de fyra andra aspekterna av måltiden. En god atmosfär skapas genom ett gott samspel mellan övriga delar av måltiden och ger den totala helhetsupplevelsen av måltiden.

Trender och mode

Enligt Tellström (2015) kan trender i mat- och måltidssammanhang ses som ett långsiktigt och iakttagbart händelseförlopp som plockar upp tendenser av värderingar och idéer om livsmedel, hur de ska tillagas, smaksättas och ätas. Mode är det snabbväxande uttrycket av en trend medan trender förändras mer långsamt, kanske endast ett par gånger per århundrade. Trender är skiftningar inom ramen för varje generations idéer och tidsanda medan modet förändras oftare, ibland flera gånger på ett år. Trender kan alltså pågå under en lång tid och de produkterna som skapas i trenden kan förändras under tiden, det blir således de enskilda produkterna som är modet. En trend kan under aktuell tid ha flera olika moden, varianter och tolkningar. Warde och Yates (2017) beskriver bland

annat snacking² med minskad måltidslängd som en trend. Trenden pekar mot ett mindre socialt utbyte vid måltiderna, vilket också innebär en ökad förekomst av ensamätande och snacking med minskad måltidslängd. Måltiden sker också mer oregelbundet och agerar inte längre som tidsmarkör. Holm et al. (2016) behandlar måltidstrender i de nordiska länderna mellan åren 1997 och 2012. I denna studie ser trenden också ut att gå mot kortare måltider och mindre socialt umgänge vid måltiderna. Antalet måltider som intas snabbt ökar även om kvällsmålet står ut som en mer social måltid, där familjen samlas, än övriga måltider under dagen. Holm et al. (2016) påpekar dock att det som framstår som ett mer ensamt ätande kanske i verkligheten inte är det då det ofta sker framför datorer, smartphones eller plattor där ett socialt utbyte kan ske även om den som äter är fysiskt ensam. Jones (2018) studie pekar på att familjemåltiden är önskad av flertalet familjemedlemmar men att den i dagsläget ändå befinner sig i en nedåtgående trend. Måltiden anses fortfarande ha en betydelse för familjen och dess sociala samanhållning men yttre faktorer har en sådan påverkan att familjemåltiden får ett mindre utrymme. Stress, varierande arbetstider och ett hektiskt fritidsschema är faktorer som Jones (2018) pekar på som orsaker till den nedåtgående trenden för den gemensamma familjemåltiden.

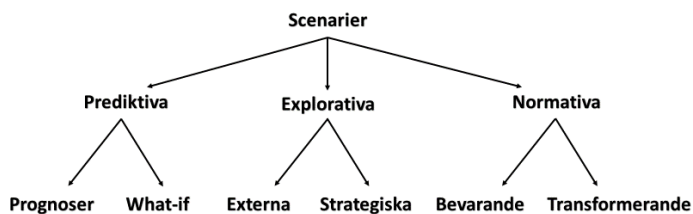
Framtidsstudier

Framtiden har genom alla tider varit av intresse för människan att förstå och förutspå. Historiskt har framtiden försökt spås på flera olika och vitt skilda sätt, exempelvis genom religiösa profetior eller genom att tyda naturens tecken (Olsson, 1999). Scenarion i olika former gällande framtiden har under väldigt stor del av historien skapats av människor, då framför allt i form av dystopier eller utopier som ett resultat av hur världen ser ut vid den givna tidpunkten (Bradfield, Wright, Burt, Cairns, & Van der Heijden, 2005). Under 1800-talet förekommer de första skriftliga källorna kring något som kan liknas vid det som idag ses som scenarioplanering, då i militärsammanhang hos två Preussiska militärstrateger, von Moltke och von Clausewitz (Bradfield et al., 2005). Ett sätt som idag är vedertaget av många företag och institut som vill säga något om framtiden är så kallade scenariometoder. Dessa metoder har sitt ursprung i efterkrigstiden och framför allt under 1960-talet började olika metoder för att skapa framtidsscenario att utvecklas (Bradfield

² Snacking: ett snabbt sätt att tillgodose näringsbehovet i komprimerad form.

et al, 2005). Sedan 1960-talet har scenariometoder utvecklats för flera olika verksamheter och i olika riktningar men alla i syfte att på något sätt förutspå framtiden. Justitiedepartementet (1972) förespråkar samverkan mellan olika ämnen och skolor för att få en bättre förståelse för hur framtiden kan komma att se ut.

I dagsläget finns det ingen helt klar bild över alla olika scenariometoder men genomgångar av de mest övergripande och vanligast förekommande scenariometoderna har gjorts av bland annat Börjeson, Höjer, Dreborg, Ekvall och Finnveden (2006) samt Bishop, Hines och Collins (2007). Bishop et al (2007, s. 5, översatt av författarna) påpekar att det finns ”över två dussin olika tekniker för att utveckla scenarion.” Flera olika scenariometoder har utvecklats av olika företag och organisationer och flera av dem är specialanpassade för just deras ändamål. Detta har genererat flera olika sätt att arbeta med scenarion och även olika mål med skapandet av scenarion har framträtt. Börjeson et al (2006) har utifrån en genomgång av olika tillgängliga scenariometoder skapat en modell (Figur 2) med en typografi över de olika metoderna beroende på vilken frågeställning de tar sin utgångspunkt i.

Figur 2 Typografi över olika scenariometoder enligt Börjeson et al. (2006, s.725, översatt av författarna)

De tre frågor som Börjeson et al. (2006) har definierat är *Vad kommer hända?* *Vad kan hända?* och *Hur kan ett visst mål uppnås?*. Dessa tre frågeställningar besvaras därefter med hjälp av tre olika scenarion som är prediktiva, explorativa eller normativa (Figur 2). Dessa tre scenarion delas därefter enligt Börjeson et al (2006) upp i vars två olika typer av samma scenarion. De prediktiva scenariona delas in i förutsägande och ”tänk om”

scenarion. De förutsägande scenariona svarar på vad som förmodligen kommer att hända om det blir som det ser ut just nu. "Tänk om" scenariona svarar istället på vad händer om en specifik händelse sker? Med hjälp av de prediktiva scenariona kan man svara på vad som troligen kommer hända och vad som händer om något som i dagsläget kanske inte ser så troligt ut inträffar. Explorativa scenarion liknar lite "tänk om" scenariot men med den skillnaden att de går längre och ser möjligheter till bredare förändringar i framtiden. Ytterligare en skillnad är att de explorativa scenariona utgår från framtiden medan "tänk om" scenariona tar sitt avstamp i nutiden. Underkategorierna till de explorativa scenariona är externa och strategiska scenarion. De externa scenariona ger generella övergripande bilder av framtiden medan de strategiska scenariona ger mer målinriktade bilder som är specificerade mot konsekvenser som kan uppstå av strategiska beslut som tas inom en verksamhet. Normativa scenarion delas upp i bevarande och förändrande scenarion. De bevarande scenariona bygger på att den rådande strukturen kan bevaras och att framtiden ligger inom denna struktur medan de förändrande scenariona bygger på att strukturen måste ändras för att framtidsmålen skall uppnås.

Scenariometodik nyttjas enligt Bradfield et al. (2005) i flera olika syften av såväl politiker som företagare och forskare som vill försöka säga något om hur framtiden kan komma att se ut. Även inom måltidsområdet har scenariometodik nyttjats av till exempel Kirveennummi, Mäkelä och Saarimaa (2013) där de undersöker hur måltider kan komma att se ut år 2030 med hjälp av en scenariometodik där både en expertpanel och konsumenter fick delta i att utforma framtidsscenariona. Processen med att skapa dessa scenarion utfördes mellan åren 2006 och 2008 och syftade till att skapa en bild av hur framtidens mat och måltid kunde komma att se ut lite mer än 20 år fram i tiden. Kirveennummi et al.:s (2013) undersökning genomfördes i form av ett frågeformulär samt sex påföljande workshops, detta tillsammans skapade underlaget för att utveckla fyra unika scenarion som sågs som tänkbara år 2030. Workshops tas även upp av Börjeson et al. (2006) som en bra metod i genereringsfasen av scenarioutvecklingen när det rör sig om explorativa undersökningar av framtiden. Vidare bygger Börjeson et al.:s (2006) metodgenomgång för scenarioutveckling på en integreringsfas och en avslutande fas som går ut på att undersöka hur förenliga scenariona är med andra variabler.

Material och metod

Detta avsnitt behandlar hur studien har genomförts, hur litteratur har sökts, metodval, urval samt hur databearbetningen har gjorts.

Litteratursökning

För att genomföra studien har relevant litteratur sökts på databaserna “summon” och “google scholar” med sökord som: Meal, Måltid, future, Samhälle, Society, Scenario method, Commensality, History, Framtidsstudier, Historia.

Vidare har även tryckt litteratur behandlats samt artiklar tilldelade av handledaren.

Metodval

Denna studie har utförts med hjälp av scenariometodik enligt Börjeson et al.:s (2006) beskrivning, där en genereringsfas, en integreringsfas och en appliceringsfas är de tre huvudsakliga komponenterna för att skapa framtida scenarion. Genereringsfasen och den inledande delen av integreringsfasen genomfördes i form av fokusgrupper som fungerade som en variant på de workshops som Börjeson et al (2006) samt Kirveennummi et al. (2013) förespråkar. Fokusgrupperna inriktade sig på att generera idéer och tankar kring framtidens måltider 20 år fram i tiden, alltså år 2040, som sedan kunde ligga till grund för framtagandet av scenarier kring framtidens måltider. Fokusgrupper valdes som metod för undersökningen då de ger möjlighet att inom gruppen utforska ett område som alla deltagare har en uppfattning om men där olika uppfattningar kan yttras, diskuteras och vidareutvecklas. Enligt Wilkinson (1998) är fokusgrupper en bra metod för att komma åt människors åsikter och syn på den fråga som skall undersökas. Fokusgruppens fördelar är bland annat att de kan inbjuda till större spontanitet än andra datainsamlingsmetoder och en trygghet för deltagarna kan skapas då en specifik deltagare inte behöver känna sig tvingad att svara på en fråga som är ställd kollektivt till gruppen (Sim, 1998). Då syftet med undersökningen var att undersöka idéer och tankar kring framtidens måltider ansågs fokusgrupper vara en passande metod.

Urval

Inkluderingskriteriet för undersökningen var en pågående eller avslutad akademisk utbildning vid ett lärosäte i Sverige. Urvalet och sammansättningen av fokusgrupperna gjordes efter att så många olika utbildningsdiscipliner som möjligt skulle vara representerade i varje grupp. Enligt Justitiedepartementet (1972) kan det vara en fördel med en tvärvetenskaplig sammansättning för att generera en så mångfasetterad bild av framtiden som möjligt. För att skapa en väl fungerande fokusgrupp krävs dock viss homogenitet för att deltagarna skall känna att de står på samma nivå och att det inte finns en auktoritet i gruppen som hämmar övriga deltagare (Sim, 1998). Denna homogenitet i utbildningsnivå uppnåddes genom att urvalet gjordes bland personer med en pågående eller avslutad akademisk utbildning. Den akademiska bakgrunden låg som grund för att skapa gemenskaps känslan i fokusgrupperna samtidigt som en viss heterogenitet skapades genom att deltagarna kom från olika utbildningar och hade olika åldrar för att få olika perspektiv på det studerade området. Deltagarna i studien valdes i första hand ut genom ett bekvämlighetsurval, vilket innebär att deltagare som finns tillgängliga väljs ut för att medverka i studien (Bryman, 2018). Urvalet skedde genom att personliga kontaktnät nyttjades samt genom att internt på Högskolan Kristianstad efterfråga hjälp med att sprida det missivbrev (Bilaga 1) som informerade om studien till studenter. I ett senare skede nyttjades även ett snöbollsurval (Bryman, 2018) där de personliga kontakterna fick förmedla missivbrevet vidare till deras kontakter inom den specificerade målgruppen.

Genomförande

Tre fokusgrupper utfördes digitalt via videosamtalstjänsten Zoom. Två av fokusgrupperna bestod av fyra deltagare med olika utbildningsbakgrund, medan den tredje fokusgruppen på grund av sent bortfall endast bestod av två deltagare som båda kom från samma utbildning. Deltagarna bestod av sex kvinnor och fyra män i åldersspannet 22–38 år. Varje fokusgrupp pågick i cirka en timme. Ljud och bild spelades in via Zoom för att användas vid databearbetningen. En av författarna agerade moderator och ställde frågor enligt frågeformuläret (Bilaga 2) och fördelade ordet bland deltagarna. Den andra författaren agerade observatör och skötte tekniken samt dokumenterade i realtid på den PowerPoint (Bilaga 3) som användes som stöd vid genomförandet av

fokusgrupperna. Frågeformuläret (Bilaga 2) och en PowerPoint (Bilaga 3) utformades efter FAMM (Gustafsson et al, 2006) och särskilt fokus lades på tre av aspekterna i modellen; rummet, mötet och produkten. Atmosfären berördes inte då det är ett resultat de andra aspekterna, det genererar en helhet och gör det därför svårt att diskutera. Styrsystemet valdes bort på grund av att det kräver mer förkunskap kring lagar och förordningar därav var det i sammanhanget inte aktuellt för studien. Modellen förklarades på ett förenklat och övergripande sätt för deltagarna för att ge dem en förståelse för vad modellen innebär. Därefter fokuserades samtalet på var och en av de utvalda aspekterna genom att en lite djupare förklaring av den specifika aspekten av modellen gavs samt att en frågeställning rörande den aktuella aspekten presenterades. Frågan fördes i realtid in i Powerpointpresentationen för att deltagarna enkelt skulle kunna följa med. Därefter fick deltagarna fritt diskutera runt ämnet och moderatorn ställde vid behov följdfrågor och bad deltagarna att förtydliga eller fördjupa sina resonemang när det ansågs nödvändigt. Observatören förde under samtalets gång in viktiga stödord, som denne noterade i konversationen, i PowerPoint för att skapa ett stöd för det fortsatta samtalet i fokusgruppen samt som minnesanteckningar för författarnas vidare arbete med materialet. På detta sätt bearbetades de tre aspekterna av FAMM (Gustafsson et al, 2006) som valts ut som fokus för samtalen kring den framtida måltiden. När dessa tre aspekter diskuterats ombads deltagarna att sammanfatta dem och lyfta fram det de tyckte var de viktigaste bitarna av varje aspekt som hade diskuterats. Dessa inledande diskussioner motsvarade genereringsfasen och en del av integreringsfasen enligt Börjeson (2006). Därefter arbetade författarna vidare med integreringsfasen och appliceringsfasen för att utforma olika scenarion ur de tankar och idéer som framkommit under fokusgrupperna.

Databearbetning

Ljudupptagningen från fokusgrupperna transkriberades och därefter läste författarna in sig på materialet var och för sig samt påbörjade en individuell kodning av det transkriberade materialet. En tematisk analys av materialet genomfördes där fokus riktades mot återkommande teman (Ryan & Bernard, 2003). Likheter och olikheter i tolkningen av materialet diskuterades och en gemensam benämning av koder skapades. Kategorisering av de olika teman genomfördes för att kunna jämföras mot varandra. Övergripande teman i fokusgrupperna formulerades utifrån de koder som tagits fram, till

exempel; *teknik, fysiskt möte, effektivitet, socialt samt ensamätande*. Ur detta framträdde fyra olika scenarion i materialet från fokusgrupperna: *den tekniska måltiden, den effektiva måltiden, den individuella måltiden* och *den traditionella måltiden*. Utifrån de formulerade scenarionas särarter kopplades olika uttalande från fokusgruppdeltagarna till vart och ett av scenariona och kring dessa utvecklades de olika scenariona rörande framtidens måltid, med grund i fokusgrupperna, genom diskussion mellan författarna.

Etiska överväganden

God forskningssed enligt Vetenskapsrådet (2017) innebär krav på sanningsenligt resultat, objektivitet, öppenhet och tillgänglighet av både metod och resultat. I studien har fokusgrupper genomförts vilket innebär insamling av data kopplat till specifikt utvalda personer enligt vissa kriterier. Vald metod syftar till att deltagare delar med sig av tankar och idéer som utgör empirin i studien. Resultatet anonymiseras och behandlas därefter så att det inte kan härledas tillbaka till deltagarna. Information om studien och hur resultatet behandlades samt redovisades delgavs deltagarna innan genomförd fokusgruppsintervju (Bilaga 1). Deltagarna gav ett skriftligt medgivande och därmed bekräftade att de hade tagit del av informationen kring studien och deras medverkan.

Känsliga personuppgifter enligt personuppgiftslagen (SFS 1998:204) var inte av intresse för denna studie och därför behandlades dessa uppgifter kring deltagarna inte.

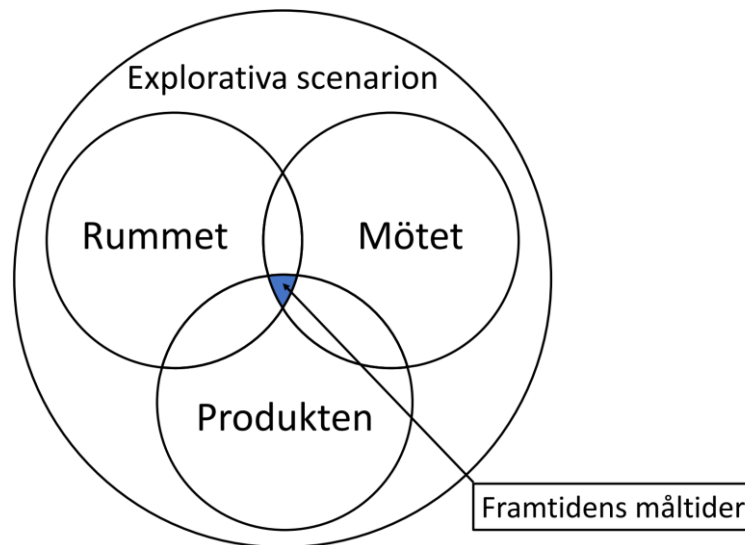
Resultat

Först presenteras den modell som arbetats fram för att undersöka framtidens måltider sedan presenteras resultatet från studien i form av de fyra olika scenarion som framträdde i analysen av materialet. Generering av idéer och tankar kring framtidens måltider samt inledande integrering av dessa har genomförts av fokusgruppdeltagarna. Därefter har författarna tagit vid och slutfört integreringen och appliceringen av de olika scenariona.

Framtidens måltidsmodell (FMM)

För att undersöka framtidens måltider utvecklades, med inspiration av Börjeson et al.:s (2006) explorativa scenarion och Gustafsson et al.:s (2006) Five Aspects Meal Model, en

ny metod; Framtidens Måltidsmodell (FMM)(Figur 3). Modellen utgår från tre av FAMM:s (Gustafsson et al., 2006) fem aspekter, rummet, mötet och produkten. Dessa tre aspekter av måltiden behandlas sedan inom ramen för Börjeson et al.:s (2006) explorativa scenarion med hjälp av en workshop (Bilaga 3) där deltagare får fördjupa sig i en av de tre aspekterna rummet, mötet och produkten åt gången.

Figur 3 Framtidens måltidsmodell (FMM) en modell för att arbeta med explorativa scenarion rörande måltider

Deltagare i workshopen får efter att ha diskuterat alla aspekterna var för sig plocka ut de viktigaste bitarna från varje aspekt och sedan börja forma en måltid. Efter detta inledande integreringsarbete tar de som genomför undersökningen vid och formar framtidsscenarion. På detta sätt skapas appliceringsbara scenarion rörande framtidens måltider.

Scenario 1 – Den tekniska måltiden

I detta scenario möjliggör tekniska lösningar socialt umgänge vid måltiden. Mötet och rummet är digitaliserat. Maten är väldigt individualistisk, det är upplevelsen av det sociala och byte av miljö du vill åt. Mötet kan lika gärna vara med en redan bekant som med en främling. Detta skapar möjligheter att förflytta sig till andra platser virtuellt och gynnar

även sociala kontakter som inte kräver fysisk närvaro. Individen törstar kontakt och begränsas inte av att befinna sig på olika platser. Det enda som behövs är en teknisk lösning och ett gemensamt språk att konversera på. I hemmet utförs hushållsarbetet av robotar och även måltiden bygger på tekniska lösningar där labb-odlat kött är en del av kosten. Alternativt är måltiden processad och framställd med hjälp av teknik och robotlösningar. Hur den fysiska produkten ser ut är mindre viktigt, det är istället den visualiserade produkten som är av intresse i detta scenario. I vardagen stimuleras detta med en lins i ögat som kan visualisera ett kafé i Paris eller en sandstrand på Bahamas. En komprimerad lösning på dagens VR-glasögon. Behovet av att uppleva mer än så är inte prioriterat i en vardagssituation utan detta kan ske i hemmet.

...man bara sätter en lins i ögat också sitter man alltså det är som i den miljön man väljer så kan man se att man sitter på ett café i Paris eller i Italien och så ser man alla andra som man vill äta tillsammans med – Deltagare 1

I den extra ordinära upplevelsen vill man dock kunna uppleva måltiden även fysiskt, till exempel genom drönare som erbjuder transport till toppen av ett berg där måltiden serveras. "IMAX-bion" där Bahamas sandstränder visas i en 3D skärm som omger hela rummet och sand på golvet skapar en känsla av att befinna sig just där och då. Känna vinden blåsa, vattnet klucka och solen värma.

Alternativet skulle ju kunna va att man går till en viss restaurang där dom har, får se, har väggarna där hela väggarna är digitala skärmar så att det skulle kunna se ut som att, om man säger, att dom har sandstrand på golvet och barstolar och allting sånt och sen är alla väggarna som att det vore att man sitter på en strand. – Deltagare 4

Scenario 2 – Den effektiva måltiden

I detta scenario är måltiden oviktig. Det som är viktigt är att ständigt vara i rörelse. Det är en stressad värld där fokus ligger på arbete, karriär och andra intressen. Mat handlar uteslutande om effektivt näringsintag men den sociala aspekten av måltiden saknas.

Mindre portioner som har mer näring att man bara liksom kan äta snabbt så blir man mätt. – Deltagare 3

Kosten består av komprimerade och näringstäta snabba lösningar i form av *“bars eller klämmisar”*. Det ska gå snabbt, vara kladdfritt, smidigt och inte ta tid från annat. Produktens utseende är ovidkommande och får stå tillbaka för att öka dess funktionalitet. I detta scenario är du helt oberoende av plats. Näring ska gå att konsumera snabbt, effektivt och var du än befinner dig för stunden. Arbetet har tagit över ditt liv och gränserna mellan jobb och fritid suddas ut.

...gränser för arbete och ens fritid har typ blandats ihop så man typ jobbar när man äter och man jobbar fritt fast man jobbar oftare om man säger. – Deltagare 5

Du måste kunna kombinera måltider med transport från olika platser och effektivisera ätandet maximalt.

...på väg till tåget eller när man är ute på sin promenad på morgonen att det inte liksom ska va nånting du verkligen behöver hålla i och kleta med och sånt utan du får det smidigt kanske trycker du i dig det. – Deltagare 8

Här finns det inget socialt behov kring måltiden utan det sociala behovet stimuleras utanför måltiden, vid andra tillfällen eller genom arbetet.

Scenario 3 – Den individuella måltiden

Man äter individuellt och efter sitt eget behov oberoende av övriga i hushållet. Man har egna personliga preferenser och är oberoende av tid men du äter fortfarande hemma, dock inte tvunget vid köksbordet.

Ja också om man tänker för typ 20 år sen så var det mer typ att man satt vid matbordet det känns mindre nu för tiden just att alla är samlade vid måltiden och mer just med familjemåltider att folk äter var och en för sig. – Deltagare

1

Måltiden agerar ej som tidsmarkör utan man äter när man känner för det. Det är ett aktivt val och mer accepterat att äta ensam. Social gemenskap vid måltiden väljs därmed bort. Individuen är i fokus, man äter vad och när man vill utan att ta hänsyn till någon annan. Produkten är personligt anpassad och det är upp till var och en att skapa en måltid som är tilltalande. Färg, form, smak och andra attribut regleras av individuella preferenser.

Ja jag tror nog att man kanske istället liksom äter individuellt för sig själv liksom när man känner för det och jag tycker det börjar kanske redan bli så i familjer att man äter vid kanske olika tidpunkter och då kanske man äter var man än befinner sig liksom och gör det som man själv är intresserad av istället för att umgås med dom som är en nära. – Deltagare 6

Det sociala ätandet är en uppoffring man gör vid särskilda tillfällen, till exempel vid högtider då måltiden helt plötsligt blir en väldigt social händelse.

Scenario 4 – Den traditionella måltiden

Produkten förändras men det sociala mötet kring måltiden är traditionsbundet. Vi sitter fortfarande i köket med familjen. Alla är samlade samtidigt runt bordet men det som serveras har möjligen förändrats. Maten i sig är inte tvunget i fokus utan det viktiga är att

samlas varje kväll och dela en måltid. Köttet har bytts ut och ersatts av andra, mer hållbara och klimatsmarta substitut men utseendet påminner fortfarande om den traditionella formen. Novel foods, växtbaserat, labb-odlat kött ersätter det traditionella nöt- och fläskköttet.

Nej jag tror inte det möjligtvis att maten kanske ser ut som den gör men jag tror att det kommer va helt andra substitut som liksom man gör liknande mat för att man ska ha nån form av bild för vad det ska va men att det kanske inte är det i grund och botten. – Deltagare 6

Måltiden som samlingsplats och socialt utbyte är centralt. Det är bundet till uppväxt, arv och miljö och förs vidare från generation till generation. En trygghet i att det alltid har varit så och att det kommer förbli så.

Jag känner samma så om 20 år vill jag gärna äta med min familj så som jag gör idag... Jag vill inte ändra på det för mycket. – Deltagare 3

Denna trygghet öppnar upp för att äta substitut och att maten i sig kan förändras, klimatsmarta val, hälso- och dietpreferenser kan tas hänsyn till eftersom tryggheten ligger i det sociala mötet.

Diskussion

Detta avsnitt är indelat i en resultatdiskussion och en metoddiskussion. I resultatdiskussionen diskuteras FMM, de fyra scenariona utifrån rummet, mötet, produkten, hur de förhåller sig till varandra samt hur de relaterar till trender och mode. I metoddiskussionen diskuteras för- och nackdelar med de metoder som har nyttjats i denna studie.

Resultatdiskussion

Studien resulterade i en metod för att studera framtidens måltider samt fyra olika scenarion kring den framtida måltiden, vilka både hade vissa gemensamma nämnare och punkter som skiljde dem åt. I scenario 1 och 4 var den sociala aspekten av måltiden fortfarande viktig. Gemenskapen är det som sammanfogar till en måltid men rummet, det vill säga platsen där måltiden sker, skiljer sig åt. I scenario 1 har rummet för måltiden förändrats från fysiskt till digitalt, medan rummet för måltiderna i scenario 4 fortfarande är fysiskt. I scenario 2 är måltiden bortrationaliserad till förmån för andra aktiviteter och ställer krav på effektivitet. I det tredje scenariot ligger fokus på individen och dennes egna och utpräglade behov och preferenser och utesluter all gemenskap för självuppfyllande ändamål. Resultatet diskuteras utifrån aspekterna rummet, mötet och produkten i FAMM, samt utifrån trender och mode i relation till måltidsscenarierna.

Framtidens Måltidsmodell (FMM)

Kombinationen av de explorativa scenariona (Börjeson et al., 2006) och de tre aspekterna rummet, mötet och produkten från Gustafsson et al.:s (2006) FAMM gav upphov till en ny modell (Figur 3) för att undersöka framtidens måltider. Denna modell var ett verktyg som i detta arbete fungerade väl för att undersöka deltagarnas uppfattning om hur framtidens måltider kan komma att se ut. Fördelen med att dela upp måltiden i olika aspekter att diskutera var och för sig, i genereringsfasen, underlättade till viss del för deltagarna att tänka på måltiden som mer än bara det som förtärs. Som moderator av workshopen är det dock viktigt att försöka hålla den pågående diskussionen till just den del av måltiden som för tillfället avhandlas för att uttömma denna aspekt utan att glida över i de andra aspekterna för mycket. Att skilja på de tre delarna så mycket som möjligt i genereringsfasen är av vikt för att nå ett så tydligt resultat som möjligt. I integreringsfasen är det istället öppet för deltagarna att kombinera de olika aspekterna för att skapa en helhet som de kan tänka sig i framtiden. Ett möjligt problem med den här metoden kan vara att olika bilder av framtiden kan framträda beroende på vilken av de tre aspekterna rummet, mötet och produkten som får inleda workshopen. Den aspekt som inleder workshopen riskerar att sätta tonen för utformningen av de olika aspekterna därför är det viktigt att som moderator försöka hjälpa deltagarna undvika att de låser sig vid ett

enskilt spår utan fortsätter föra öppna resonemang kring alla de olika aspekterna av måltiden.

Rummet

Rummet hade olika funktion och betydelse i de fyra scenarierna. I *den tekniska måltiden* var det skillnad mellan det fysiska rummet och det upplevda rummet. Det fysiska rummet hade inte någon större betydelse för måltiden då den ändå med hjälp av tekniska lösningar förtärs på en helt annan plats i ett upplevt rum. I detta scenario har Holm et al.:s (2016) fokus på betydelsen av den fysiska lokaliseringen helt kopplats bort och rummet är inte längre begränsat av var personerna befinner sig fysiskt utan det är istället det upplevda virtuella rummet som påverkar måltiden. I *den effektiva måltiden* spelar rummet ingen roll överhuvudtaget eftersom det endast är ett näringsbehov som styr intaget. Det ska gå snabbt och effektivt och sker därmed oberoende av plats. I detta scenario väljer individen, som Fischler (2011) beskriver, mat efter nutritionsbehov och rationaliserar bort de delar av ätandet som inte anses ha samma vikt som att täcka energibehovet. Därmed prioriteras ej rummet och det är möjligt för individen att inta sin måltid var som helst, när som helst, ett *“grazing behaviour“* som Fischler (2011) beskriver. I *den individuella måltiden* har rummet ytterligare en annan betydelse då fokus ligger på att individen ensam har bestämt när, var och hur denna ska äta. Möjligheten att äta individuellt kan ske oberoende av hur rummet ser ut. Det finns inget behov av att vara ensam, måltiden kan äga rum i närheten av andra människor men interagerandet dem emellan uteblir. Som Poulain (2017) beskriver ligger fokus för individen, i detta scenario, på att tillfredsställa sina egna behov oberoende av någon annan. *Den traditionella måltiden* syftar däremot till att måltiden äger rum vid det dukade bordet där alla samlas och gemensamt delar en måltid. Rummet är anpassat för att passa in i familjens traditionella miljö och fyller därmed en viktig funktion för måltiden och för personerna som delar denna. Mäkelä (2000) påpekar att måltiden påverkas av strukturen kring ätmönstret och anpassas efter arbetslivet eller familjeförhållanden. Måltiden fungerar i detta scenario som en tydlig tidsmarkör och rubbas inte i onödan. Den sociala aspekten av att äta förstärks i det traditionella rummet.

Mötet

En tydlig skillnad mellan de olika scenarierna är vilken roll det sociala samspelet vid måltiden kommer att ha. I *den tekniska-* och *den traditionella måltiden* är det sociala

perspektivet viktigt och kanske till och med den allra viktigaste aspekten av måltiden. I dessa scenarion ligger vikten vid att mötas och umgås där måltiden är en händelse som samlar människor i en gemenskap. Denna tydliga sociala dimension av måltiden var något som Simmel (1997 [1910]) tidigt noterade och som många efter honom lyft som något av det som är gemensamt för alla måltider, oavsett kultur. I dessa scenarion får rummet och produkten, till viss del, stå tillbaka till förmån för mötet som spelar en större roll för de som är närvarande vid måltiden. Enligt Holm et al. (2016) blir den sociala organisationen, i *den traditionella måltiden*, mer beroende av fasta tidpunkter. Den gemensamma familjemåltiden blir framför allt en tidsmarkör för dagens slut och kvällens inträde då hela familjen samlas kring bordet för att dela en måltid. I *den tekniska måltiden* är det sociala umgänget viktigt men det är inte på samma sätt, som i *den traditionella måltiden*, beroende av tid eller plats. I detta scenario är det inte primärt familjen som skall samlas utan det sociala samspelet kring måltiden kan lika gärna ske med en ny bekantskap som med en gammal vän. Precis som Simmel (1997 [1910]) menar behöver måltiderna inte vara *familjemåltider* utan ett socialt umgänge vid måltiden sker lika väl med människor utanför familjen. I scenariot *den tekniska måltiden* har arbetsdagens rytm och struktur mindre inflytande över de sociala aspekterna kring måltiden (Holm et al. 2016). Då ätandet sker digitalt är umgänget inte längre platsberoende. Tidsaspekten är heller inte relevant för mötet och vilken måltid som förtärs. Den ena individen kan äta frukost medan den andra äter middag, det viktiga är umgänget i en miljö som båda har valt för sin måltid. I *den effektiva måltiden* och *den individuella måltiden* är mötet och den sociala aspekten inte relevant för måltiden. I dessa två scenarion står individen i fokus och det sociala i måltiden är inte viktigt. De två scenarionas anledning att minska den sociala interaktionen vid måltiden skiljer sig, men i båda fallen har socialt accepterade individuella måltider, precis som Poulain (2017) menar, etablerat sig. I *den effektiva måltiden* är den sociala aspekten av måltiden fått stå tillbaka till förmån för ett hektiskt liv i rörelse och då ätandet endast ses som ett näringsintag så finns det varken tid eller intresse för ett socialt umgänge kring måltiden längre. *Den individuella måltiden* är, till skillnad från *den effektiva måltiden*, ett aktivt val att äta sina måltider ensam och där det inte är rummet som påverkar att måltiden äts ensam. I scenariot *den individuella måltiden* görs ett aktivt val att äta sin egen mat i ett eget rum oavsett om det finns andra människor närvarande eller där en social måltid hade kunnat ske. Detta beteende knyter an till Fischlers (1979) socialt

avreglerade måltid där det inte längre finns några behov eller skyldigheter att ha en social måltid och därför är det individuella ätandet snarare en regel än ett undantag.

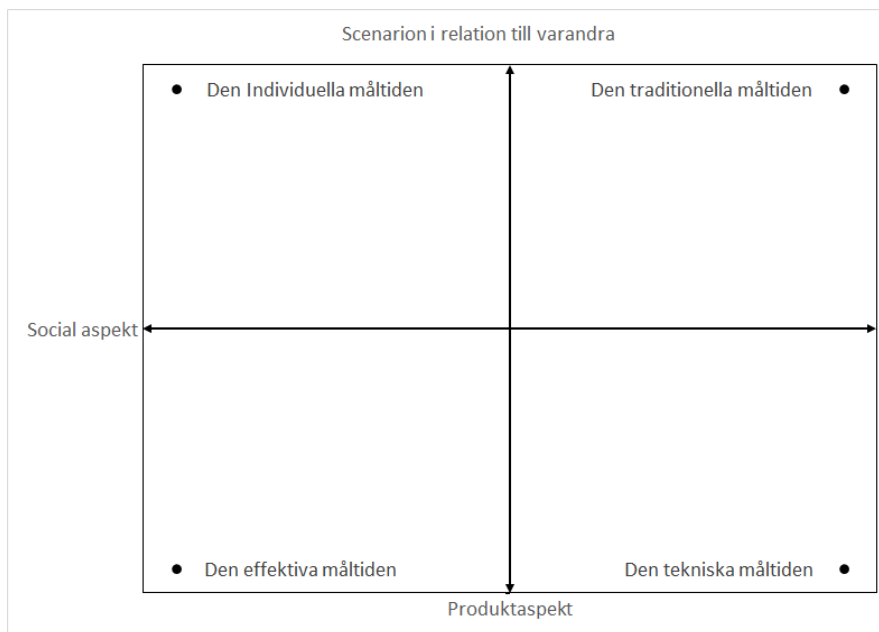
Produkten

Produkten, alltså vad som äts, skiljer sig åt i de olika scenariona. I *den effektiva måltiden* består produkten av snabba, näringstätta och komprimerade lösningar. Bars, "klämmisar" och smoothies är det effektiva sättet att tillfredsställa näringsbehovet under dagen. Dess utformning är inte väsentlig och produkten behöver inte vara estetiskt tilltalande så länge den uppfyller kravet på att vara näringstät och effektiv. Precis som Fischler (2011) belyser har ätandet ett medicinerade syfte och anpassas efter individens krav på effektivitet. I *den individuella måltiden* är det inte effektivitet man är ute efter utan där skräddarsys produkten efter individens upplevda behov. Här tillfredsställs individens krav på näring, eventuella matpreferenser och matval utan att ta hänsyn till någon annan. Detta sammanfaller med Poulains (2017) teori om att individens behov ligger i fokus. Syftet med produkten i både *den effektiva-* och *individuella måltiden* är att den är anpassad efter individens näringsbehov men skiljer sig i utformning och upplevelsen av produkten. I *den individuella måltiden* får ätandet ta tid. Det lagas och komponeras maträtter i liknande mån som idag. Maträtten ska vara tilltalande och aptitlig men fokus läggs på individens behov och preferenser. I *den tekniska måltiden* är inte produkten viktig eftersom måltiden äger rum virtuellt. Det fysiska rummet likväl som den fysiska produkten är inte relevant, utan fokus ligger på att upplevelsen sker någon annanstans. Med andra ord kan man i *den tekniska måltiden* mycket väl äta falukorv hemma vid köksbordet i Sverige men få förnimmelsen av att äta sushi på Tokyos tunnelbana. Vad som förtärs av de närvarande är inte relevant för måltiden eftersom produkten, som Simmel (1997 [1910]) påpekar, inte går att dela utan är något som äts individuellt. I *den traditionella måltiden* får produkten ta plats, även om det inte ligger så stor vikt vid vad produkten innehåller måste det finnas en igenkänningsfaktor rörande utseende och smak. Det är av stor vikt att känna igen produkten samt att måltiden håller sig till traditionella utformningar som upplevs bekanta. Detta överensstämmer med Mäkeläs (2000) beskrivning av måltiden som en social gemenskap och den sociala aspekten kring ätandet. Produkten serveras på ett traditionellt sätt där alla runt bordet äter samma mat. Här ligger fokus på gemenskap och att dela

måltiden med familj och vänner, produkten blir då en gemensam beröringspunkt som alla samlas kring och delar tillsammans.

Scenarion i relation till varandra

I de fyra scenarion som framträdde i denna studie går det att se två tydliga aspekter som särskiljer scenariona. Den sociala aspekten, där vikten läggs vid mötet och rummets inverkan på detta och produktaspekten som syftar till produktens inverkan på måltiden. Den sociala aspekten går att se som ett skalstreck där Fischlers (1979) socialt avreglerade måltid utgör den ena ändpunkten och den andra ändpunkten utgörs av Simmels (1997 [1910]) socialt viktiga måltid där måltiden innebär så mycket mer än endast ett näringsintag. Produktaspekten härrör från Gustafsson et al.:s (2006) *produkt* som skall vara tilltalande för den som förtär den och hur stor vikt den personen lägger vid produkten. I Figur 4 rör sig produktens relevans från botten där den endast har en relevans som näringsgivare till toppen där den är en stor del av måltiden som helhet.

Figur 4 De fyra scenarionas relation till varandra med utgångspunkt i den sociala aspekten och produktaspekten av måltiden

I Figur 4 har studiens fyra scenarion plottats ut i ett fyrfältsdiagram i förhållande till den sociala aspekten och produktaspektens relevans för de olika scenariona. Då syns det att dessa fyra scenarion utgör varsin ytterlighet där dessa aspekter spelar olika roll. Det är

möjligt att detta är fyra helt olika framtider som kan komma att inträffa men det är kanske mer troligt att dessa fyra scenarion på olika sätt kommer att samexistera. Om alla scenarion på något sätt kommer att existera är det mycket möjligt att människor under olika delar av sitt liv eller i olika situationer kommer att röra sig mellan flera av dessa fält i Figur 4. Det är inte otänkbart att en hektisk lunch kan befinna sig i den effektiva måltiden medan samma person kommer hem på kvällen för att äta den traditionella måltiden med familjen. På så sätt går det att se på Figur 4 som att dessa fyra scenarion är ytterligheter och att de flesta människor i framtiden inte kommer att befinna sig i den ena eller andra av dessa ytterligheter utan snarare närmare mitten av matrisen och vid olika tillfällen i livet röra sig mellan ett eller flera av matrisens fyra fält.

Trender och mode i relation till scenariona

Bland de idéer och tankar om framtidens måltider som ligger till grund för de fyra olika scenariona går det att se kopplingar till dagens trender och mode. Detta pekar mot att uppfattningen om framtiden hos deltagarna i studien ligger rotad i de trender som de kan se idag. Holm et al. (2016) och Jones (2018) påpekar båda att de gemensamma måltiderna idag tenderar att bli färre samt att den tid som avsätts för den gemensamma måltiden minskar och ett ökat individuellt ätande breder ut sig. Jones (2018) säger även att det finns en önskan om att öka antalet gemensamma måltider och bryta den nedåtgående trenden. Denna trend påstås även ha sitt ursprung i yttre faktorer så som arbete, stress och fritidsaktiviteter och på grund av detta får den gemensamma måltiden stå tillbaka. Dessa trender går att se på olika sätt i alla fyra scenarion och är en del i hur dessa har utformats. I *den traditionella måltiden* gör Jones (2018) önskan om en familjemåltid som har återtagit sin plats som naturlig samlingspunkt sig gällande. Även i *den tekniska måltiden* går denna önskan om måltiden som en samlingspunkt att se om än det sociala utbytet här sker digitalt, något som enligt Holm et al. (2016) redan kan vara på gång när ensamätande sitter uppkopplade med hjälp av dator, telefon eller platta vid måltiden. I *den individuella måltiden* och *den effektiva måltiden* går det snarare att se att den pågående trenden får fortlöpa och den sociala aspekten uteblir från måltiden. Dessa två scenarion stämmer också in i Warde och Yates (2017) bild av dagens trend rörande minskat socialt utbud vid måltiden och en ökande frekvens av snacking. Trenden att äta mer snacks som Warde och Yates (2017) lyfter är snarlikt Fischlers (2011) "*grazing behaviour*" där det är mer

accepterat att äta utanför sociala sammanhang samt äta mer lättillgängligt och när behovet uppstår. Denna trend syns tydligt i *den effektiva måltiden* där maten endast har till uppgift att fylla näringsbehovet för individen. Sammantaget går det att se bilden av den möjliga framtidsmåltiden i mångt om mycket tar sitt ursprung i de trender som råder vid tillfället för studiens genomförande.

Metoddiskussion

Den här studien är inspirerad av Börjeson et al.:s (2006) scenariometodik kring generering, integrering och applicering med fokus på explorativa scenarion. Ur detta har genererings- och integreringsfasen modifierats och anpassats efter digitala fokusgruppsintervjuer. I Börjesons (2006) metodik förespråkas workshops, där har denna studie istället gjort en integrerande fokusgruppsintervju digitalt med deltagare och resultatet från dessa ligger till grund för det empiriska materialet scenariona baserats på. Urvalet till fokusgrupperna var studerande vid olika utbildningar på svenska lärosäten varvid dessa bidrog till insamlade data. Enligt Justitiedepartementet (1972) är det önskvärt med ett tvärvetenskapligt urval eftersom det möjliggör en djupare och bredare förståelse när det kommer till framtidsstudier.

I resultatet kunde fyra olika scenarion utläsas och författarna designade dessa med den insamlade empirin som underlag. Börjeson (2006) beskriver explorativa scenarion utifrån frågeställningen "tänk om" vilket även fokusgruppsintervjufrågorna baserades på. Genom att ställa öppna frågor kring framtidens måltider ur en explorativ vinkel kunde därför diskussionerna breddas och inga begränsningar låg som hinder för deltagarna. Som stöd användes FAMM (Gustafsson et al., 2006) som ett ramverk där varje aspekt diskuterades för sig. Genom att definiera "rummet", "mötet" och "produkten" gick det därefter att utläsa distinkta skillnader i resultatet beroende på deltagarnas olika ingång kring ämnet. Dock hade alla en relation till ämnet "måltider" på olika sätt och därför är det svårt att avgöra om det tvärvetenskapliga urvalet verkligen hade någon påverkan eller om deltagarna helt enkelt bara hade olika intressen. Fördelen med det tvärvetenskapliga angreppssättet till skillnad från en "renodlad" fokusgrupp, bestående av exempelvis studenter från samma utbildning, var att deltagarna inte var påverkade av en specifik utbildning utan öppnade upp för fria tolkningar av hur en måltid kan te sig. På grund av

bortfall så resulterade en av fokusgrupperna i att det endast var deltagare från samma utbildning. Där gavs ingen möjlighet till diskussion ur ett tvärvetenskapligt synsätt utan deltagarna var präglade både av samma utbildning och att de kände varandra varvid det kan ha påverkat resultatet.

Ur ett etiskt perspektiv har studien baserats på fokusgruppsdeltagares individuella tankar och idéer. Detta kan medföra en viss påverkan på resultatet så till vida att dessa är subjektiva och kan uppfattas som icke normativa. Fokusgrupp som metod har en styrka i att generera mer öppna och spontana svar och diskussioner men kan problematiseras av att en fråga ställs öppet till hela gruppen där vissa individer väljer att inte svara eftersom det kan vara känsligt att yttra en viss åsikt (Sim, 1998).

Gruppens sammansättning är av stor vikt för att skapa en trygg och tillåtande atmosfär där alla deltagare känner sig bekväma att yttra sina tankar och idéer. Det finns därmed en möjlighet att resultatet i denna studie har påverkats av gruppernas sammansättning och vilka åsikter som deltagarna har valt att yttra under intervjun. En svårighet med scenariometodik är att resultatet kan överanalyseras och skapa en fiktion utan belägg å det tolkas in värderingar från författarna som egentligen inte uppkom i diskussionerna. Enligt Börjeson et al. (2006) bygger scenariometodiken i sig på tankar och idéer och blir därmed subjektiv utifrån varje deltagare och präglas efter deras individuella syn på ämnet i fokus vilket också går att utläsa i denna studie. Svaren präglas av dagens normer och ideal där detta påverkar deltagarnas förmåga att föreställa sig framtiden och den kunskap som finns inledningsvis. Detta blir dock scenariometodikens svaghet men också dess styrka då det inbjuder till öppna diskussioner utan begränsningar. Precis som Börjeson et al. (2006) belyser, kan det även i denna studie ha funnits svårigheter kring identifiering av tydliga scenarion i materialet vilket kan bero på urvalet av deltagare i intervjuerna. Kirveennummi (2013) menar att en stor utmaning vid scenarionframställning är hur det resultat som framkommer men inte delas in i någon kategori hanteras. Därmed finns det en möjlighet att något scenario inte har upptäckts i materialet vilket kan vara en risk vid databearbetning. Även en svårighet kring avgränsning av de olika scenarionas slut och var nästa scenario tar vid har identifierats. Detta blev särskilt tydligt vid utformandet av

den effektiva måltiden och *den individuella måltiden* där ätandet i båda scenarion sker ensamt men av olika anledningar.

Ämnesrelevans och förslag på framtida studier inom mat- och måltidsområdet

Att undersöka måltiden och dess utformning i framtiden är av intresse för att få en uppfattning av i vilken riktning människors tankar kring ämnet rör sig. En förståelse för denna riktning gör att ämnet Mat- och måltidsvetenskap kan följa progressionen och ligga i framkant för utvecklingen av framtidens måltidsupplevelser. Att studera uppfattningar kring mat och måltider är av relevans för att förstå samhället och hur det utvecklas. De olika scenarion som har tagits fram i denna studie kan ge en liten inblick i en tänkbar framtid och ge uppslag för nya områden att studera. Vidare forskning på området kring olika produkter, utformning av rum för framtidens måltider samt på vilket sätt det sociala samspelet kan komma att utvecklas. Det väcker även intresse att vidare studera hur ätmönster påverkar våra sociala relationer men även vilka effekter för måltiden dessa scenarion kan få.

Slutsats

Studien har med hjälp av en scenariometodik genererat fyra olika måltidsscenarion; *den tekniska måltiden*, *den effektiva måltiden*, *den individuella måltiden* och *den traditionella måltiden*, som alla presenterar skilda visioner och tankar kring framtidens måltider. Scenariometodik som verktyg tydliggör och underlättar visionen av flera olika framtida måltider, men kan problematiseras av att resultatet kan skapa en fiktion då värderingar från författarna saknar belägg i underlaget. I alla scenarion finns det någon form av ätande men de olika aspekterna, rummet, mötet och produkten skiljer sig i betydelse. Alla scenarion är rimliga och det finns en möjlighet att de på något sätt alla är en del av den framtida måltiden.

Referenser

- Bishop, P., Hines, A., & Collins, T. (2007). The current state of scenario development: an overview of techniques. *Foresight*, 9(1), 5-25. doi:10.1108/14636680710727516
- Bradfield, R., Wright, G., Burt, G., Cairns, G., & Van der Heijden, K. (2005). The origins and evolution of scenario techniques in long range business planning. *Futures*, 37(8), 795-812. doi:https://doi.org/10.1016/j.futures.2005.01.003
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder* (3 ed.). Malmö: Liber AB.
- Börjeson, L., Höjer, M., Dreborg, K.-H., Ekvall, T., & Finnveden, G. (2006). Scenario types and techniques: Towards a user's guide. *Futures*, 38(7), 723-739. doi:10.1016/j.futures.2005.12.002
- Fischler, C. (1979). Gastro-nomie et gastro-anomie. *Communications*(31), 189-210. doi:https://doi.org/10.3406/comm.1979.1477
- Fischler, C. (2011). Commensality, society and culture. *Social Science Information*, 50(3-4), 528-548. doi:10.1177/0539018411413963
- Gustafsson, I.-B., Öström, Å., Johansson, J., & Mossberg, L. (2006). The Five Aspects Meal Model: a tool for developing meal services in restaurants. *Journal of Foodservice*, 17, 84-93. doi:https://doi.org/10.1111/j.1745-4506.2006.00023.x
- Holm, L., Lauridsen, D., Lund, T. B., Gronow, J., Niva, M., & Mäkelä, J. (2016). Changes in the social context and conduct of eating in four Nordic countries between 1997 and 2012. *Appetite*, 103, pp. 358-368. doi:https://doi.org/10.1016/j.appet.2016.04.034
- Jones, B. L. (2018). Making time for family meals: Parental influences, home eating environments, barriers and protective factors. *Physiology & Behavior*, 193, 248-251. doi:https://doi.org/10.1016/j.physbeh.2018.03.035
- Justitiedepartementet. (1972). *Att välja framtid - Ett underlag för diskussion och överväganden om framtidsstudier i Sverige (SOU 1972:59)*. Stockholm: Göteborgs Offsettryckeri AB. Retrieved from https://weburn.kb.se/metadata/473/SOU_7257473.htm

- Kirveennummi, A., Mäkelä, J., & Saarimaa, R. (2013). Beating unsustainability with eating: four alternative food-consumption scenarios. *Sustainability: Science, Practice and Policy*, 9(2), 83-91. doi:<https://doi.org/10.1080/15487733.2013.11908117>
- Mäkelä, J. (2000). Chapter 1 - Cultural Definitions of the Meal. In H. L. Meiselman, *Dimensions of the meal* (pp. 7-18). Gaithersburg: Aspen Publishers, Inc.
- Olsson, L. (1999). *Teknisk baksyn - om svårigheter att förutse framtiden*. Stockholm: Teknisk Framsyn. Retrieved from http://www.larols.se/LarsOlsson_TekniskBaksyn.pdf
- Personuppgiftslag. (SFS 1998:204). Retrieved from https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/personuppgiftslag-1998204_sfs-1998-204
- Poulain, J.-P. (2017). *The Sociology of Food - Eating and the place of food in society*. London: Bloomsbury Academic.
- Ryan, G. W., & Bernard, R. H. (2003). Techniques to Identify Themes. *Field Methods*, 15(1), 85-109. doi:10.1177/1525822X02239569
- Sim, J. (1998). Collecting and analysing qualitative data: issues raised by the focus group. *Journal of Advanced Nursing*, 28(2), 345-352. doi:<https://doi-org.ezproxy.hkr.se/10.1046/j.1365-2648.1998.00692.x>
- Simmel, G. (1997 [1910]). In D. Frisby, & M. Featherstone, *Simmel on Culture - Selected Writings*. London: Sage Publications.
- Tellström, R. (2015). *Hunger och Törst - svensk måltidshistoria*. Falun: ScandBook AB.
- Van der Heijden, K. (2000). Scenarios and forecasting: Two perspectives. *Technological Forecasting and Social Change*, 65(1), 31-36. doi:[https://doi.org/10.1016/S0040-1625\(99\)00121-3](https://doi.org/10.1016/S0040-1625(99)00121-3)
- Warde, A., & Yates, L. (2017). Understanding Eating Events: Snacks and Meal Patterns in Great Britain. *Food, Culture & Society*, 20(1), 15-36. doi:<https://doi.org/10.1080/15528014.2016.1243763>

Vetenskapsrådet. (2017). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet. Retrieved from <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2017-08-29-god-forskningssed.html>

Wilkinson, S. (1998). Focus group methodology: a review. *International Journal of Social Research Methodology*, 1(3), 181-203. doi:10.1080/13645579.1998.10846874

Bilaga 1 – Missivbrev

Missivbrev

Vi är två gastronomistudenter, Filippa Söderman och Marcus Johansson, som skall göra vårt examensarbete i Mat- och måltidsvetenskap vid Högskolan Kristianstad under de kommande tio veckorna. Syftet med vår studie är att undersöka hur framtidens måltidsupplevelser kan se ut med hjälp av scenariometodik, alltså att arbeta fram olika scenarion. Detta ämnar vi göra utifrån fokusgrupper där temat kommer diskuteras i två faser; idégenerering och integrering av idéer. Vi vänder oss till dig som studerar eller arbetar på högskolan Kristianstad och som är nyfiken på framtiden och vill bidra till att kreativt resonera kring hur framtidens måltidsupplevelser kan se ut.

Fokusgrupperna kommer ske digitalt via zoom på grund av de rådande omständigheterna med covid-19.

Vi ber om cirka en timme av din tid för att delta i vår undersökning. Samtalet kommer att spelas in för att senare transkriberas och i samband med det kommer alla svar att anonymiseras. Insamlade data kommer endast att användas i denna studie och kommer att sparas tills examensarbetet är slutfört och därefter raderas. Resultatet kommer publiceras i form av en offentlig kandidatuppsats i Mat- och måltidsvetenskap vid Högskolan Kristianstad.

Fokusgrupperna kommer genomföras så snart som möjligt. Tider avtalas med deltagare när tillräckligt många har anmält sig. Vill du delta så skicka snarast möjligt ett mail till oss. Deltagandet är frivilligt och du kan givetvis avbryta din medverkan när som helst utan att uppge någon anledning.

Har du frågor om studien är du välkommen att höra av dig till oss eller vår handledare Maria Nyberg.

Filippa.soderman0011@stud.hkr.se

Marcus.Johansson0620@stud.hkr.se

Maria.Nyberg@hkr.se

Vänliga hälsningar

Filippa Söderman och Marcus Johansson

Jag lämnar härmed mitt samtycke till att delta i ovanstående studie:

Datum och ort: _____

Studiedeltagarens namnunderskrift: _____

Namnförtydligande: _____

Bilaga 2 - Frågeformulär

Introduktion

I dagens fokusgrupp kommer ni få diskutera framtidens måltidssituation om 20 år.

Ni deltar frivilligt och får avbryta er medverkan precis när ni vill. Genom att delta ger ni ert samtycke till att fokusgruppen spelas in och behandlas av oss i vårt examensarbete.

Alla data som samlas in kommer att anonymiseras och endast användas för att genomföra vårt examensarbete. Efter genomfört och godkänt examensarbete kommer all insamlad data att raderas. Examensarbetet kommer att publiceras offentligt på Högskolans domän samt på Diva-portal.

Inledande fråga (uppvärmning)

Äter vi om 20 år?

Presentation av FAMM

FAMM är en modell som består av fem aspekter som tillsammans skapar en helhet runt måltiden.

Vi kommer i denna fokusgrupp att inrikta oss på Rummet, Mötet och Produkten

Rummet

Rummet: Är den miljö vi befinner oss i vid måltiden. Det kan vara allt från en bricka till ett helt rum eller en utomhusmiljö där vi befinner oss när vi äter.

Fråga 1

Var äter vi?

Följdfrågor:

I vilken miljö äter man om 20 år?

Var äter man om 20 år?

Hur ser miljön ut?

Mötet

Mötet: Alla sociala aspekter som kan förekomma vid en måltid. Vem äter vi med? Vilka finns runtomkring?

Fråga 1

Vem är närvarande vid måltiden?

Följdfrågor:

Hur är man närvarande? På vilket sätt? (fysiskt, psykiskt, digitalt?)

I vilket sammanhang äter man om 20 år?

Vem äter man med?

Äter man ensam?

Finns det andra möten vid måltiden?

Produkten

Produkten: Det som intas/förtärs. Mat, dryck, annat?

Fråga 1

Vad äter man?

Följdfrågor:

Hur äter man?

Sammanfattning

Vilka är de viktigaste sakerna ni tar med er från diskussionerna kring rummet, mötet och produkten?

Generering

Hur bygger vi en helhet av det vi har pratat om nu?

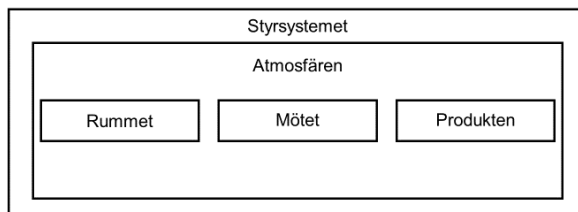
Hur ser måltiderna ut år 2040?

Bilaga 3 – Powerpoint

Äter vi om 20 år?

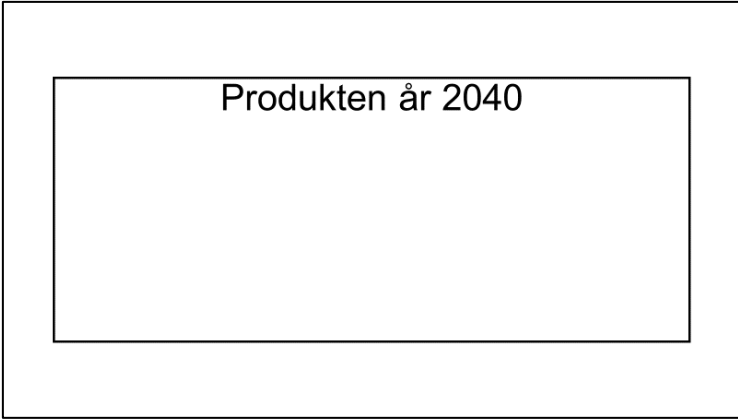
FAMM

Five Aspects Meal Model

Rummet år 2040

Mötet år 2040

Rummet	Mötet	Produkten

